

גליון נושא: 'ספרים בפסח'

בס"ד, יום ג' פרשת אחרי, י"ח ניסן תשע"ו.

דיונים אקטואליים בעניני דיומא בעניני חג הפסח. לעורר לב המעיין בלבד, ואין לסמוך על הדברים 'הלכה למעשה'.

המהלך של החזו"א

ביטול: חובת ביטול, ודאי שאין בפירוורים פחות מכזית, כמפורש בגמ' (פסחים דף ו:): דפירוורים ממילא בטלי, ולכן אין צריך לבטלם.

בדיקה וביעור: הנה הגמ' עוסקת רק בדין ביטול, אבל לגבי חובת בדיקה וביעור אין הגמ' מפרשת מה הדין בפירוורים. וידוע דעת המשנ"ב (סימן תמ"ב ס"ק מ"ו, שעה"צ תל"ג ס"ק ל"ג) שכיון שאין דין ביטול דממילא בטלי, כך גם אין מצות בדיקה וביעור.

אכן לדעת החזו"א (או"ח פסחים סימן קטז ס"ק י"ג ד"ה והגר"א) מה שאמרו בגמ' ש'פירוורין ממילא בטלי' דלא חשיבי ואינו עובר עליהם בבל יראה ובל ימצא, זה רק בא לומר שדבר שהוא פחות מכזית אין צריך לבטלו להדיא אלא הוא בטל מאליו. אבל לענין מה שחייבו חכמים שלא להחזיק החמץ ברשותו אף לאחר ביטול אלא צריך לבדוק ולחפש אחריו ולהוציאו מרשותו מכח החשש שיבוא לאכלו, בזה לא חילקו בין כזית לפחות מכזית, וכל הפירוורים הקיימים ברשותו חייב לבערם.

כסברת החזו"א מבואר גם בט"ז (סי' תמ"ב ס"ק ה') שתמה אם הטעם שחייבו חכמים בביעור ולא סגי בביטול הוא משום חשש שמא יבוא לאוכלו, א"כ מה סברא יש לחלק בין כזית לפחות מכזית הרי גם בפחות מכזית יש לחוש שמא יבוא לאוכלו, ומעמיד את דין הש"ע דווקא באופן שהחמץ עומד לידרס ולהמאס, שבכזית עובר עליו בבל יראה קודם שימאס לכן מחוייב לבער אבל פחות מכזית שאינו עובר עליו אינו מחוייב לבער, ואין חשש שיבוא לאוכלו כי עומד להמאס, אבל במקום שיש לחוש שמא יבוא לאוכלו באמת גם על פחות מכזית יש חיוב ביעור.

בגיליון הקודם נתבאר היטב שיטת המשנ"ב, וכעת יש לברר מה שורש שיטת החזו"א ומזה יצא כמה נפק"מ בהלכה.

1. הראיות לשיטת החזו"א

חיוב בדיקה וביעור: גם בש"ת הרדב"ז (ח"א סי' קל"ה) מבואר שיש חיוב ביעור מדרבנן גם על פירוורין, ועיין בחיי אדם (כלל קי"ט סעי' ו) בשם הרי"א הובא בשלטי גבורים (פסחים דף יד. מדפי הרי"ף), שהוכיח שיש חיוב בדיקה גם אחרי פירוורים וכל שהוא, ממה שהצריכו בדיקה בחורין ובסדקין אע"ג שאין לחוש שם אלא לכל היותר לכל שהוא. ואע"פ שאין בל יראה על פירוורים דממילא בטלי, מכל מקום חיוב בדיקה וביעור יש משום החשש שמא יבוא לאוכלם.

וכן מבואר מדברי החק יעקב (תל"ג ס"ק כ"ו) שכתב דטעם חובת בדיקת הכיסים הוא מחשש שמא נדבק שם איזה פירור חמץ. וכן כתב להדיא הרוקח (הלכות בדיקת חמץ סימן רס"ו) שכל עיקר תקנת הבדיקה היא לחפש פירוורים, וז"ל כל המצות מברך עליהן עובר לעשייתן והולך לחפש פירוורין עכ"ל.

וכן כתב הרי"א (בש"ג י"ד א' בדפי הרי"ף) דפירוורים חייבים ביעור. והרדב"ז (ח"א סי' קל"ה) דקדק כן מהר"ן דגם פירוורים קטנים חייבים ביעור. וכן משמע בב"י (סימן תמ"ד) בשם הרא"ש דפירוורים דקים רק אם מנערין על גבי קרקע ונדרסין הוה ליה כמבוערים הא בלא הכי חייבים ביעור.

דבר מופלא יש, שלמרות שהמשנ"ב היקל בפירוורים, מכל מקום כתב בספרו מחנה ישראל (פרק י' פרק ל"ד סעיף מ"ה) שאף פירוורים קטנים מכזית שאין עוברים עליהם בבל יראה צריכים בדיקה, ולכאורה זה סותר לדברי המשנ"ב והשעה"צ, ואולי הורה כן לחיילי הצבא הרוסי שחלילה אם לא יבערו פחות מכזית, יטעו ויאמרו שאין איסור אכילה בפחות מכזית, וכשלו באכילת חמץ פחות מכשיעור.

2. הכרעת הפוסקים להלכה

תלוי בטעמים: לשיטת החזו"א צריך לברר מה הוא שיעור החמץ שצריך לבדוק אחריו. וראיתי מובא בשם הגר"נ קרליץ שליט"א (ספר שערי ימי הפסח של הגר"י טשזנר שליט"א שער ג' פרק ד' אות ו' בשם קובץ מוריה גליון רלג-ד עמ' קכ"ג) שנשאל מה הוא שיעור החמץ שצריך לבדוק אחריו בבדיקת חמץ, והשיב, שתלוי הדבר מהו הטעם שחייבו חכמים בבדיקה ולא סמכו על הביטול, שאם הטעם הוא משום שיש לחוש שמא לא יבטלנו יפה ובלב שלם אם כן אין צריך לחפש אחר כל פירור קטן אלא רק אחר חתיכה [אפי' פחותה מכזית] דשייך לחוש שמא לא יבטלנה, אבל אם הטעם הוא משום שמא יבוא לאוכלו צריך לחפש אפילו אחר משהו חמץ ואפילו פירור קטן שראוי לאכילה ואינו מאוס. אבל כל זה דוקא אם הוא נראה כמו פירוורים של מאכל אבל אם לא נראה כל כך אין צריך לבער שאין לחוש בו שמא יבוא לאוכלו. ולכאורה דבריו הם אליבא דהחזו"א שיש חיוב בדיקה וביעור מדרבנן גם על פחות מכזית, שכידוע הגר"נ קרליץ שליט"א הולך בהרבה מקומות כפי דעתו והוראותיו, אבל אליבא דשאר פוסקים תליא מילתא בשיעור כזית.

פנינים

ספרים מיוחדים לפסח

מדף מיוחד: ידוע מנהגו של בעל החזו"א זצ"ל אשר מכה חידושו שיש חובת ביעור על פירוורים, ולא שייך לבדוק כל ספר עמוד עמוד לכן היה מוכר את כל הספרים לעכו"ם, ועושה מחיצה בפני כל הספרים שלו כדין חמץ הנמכר לגוי. לצורך הלימוד בפסח היה לחזו"א מדף מיוחד לספרים של פסח בלבד.

לא מעיין בזה: כאשר סיפרו לגאב"ד טשיבין זצ"ל, שבין אותם הספרים המיוחדים לפסח יש גם הספר 'דובב מישרים' שחיבר גאב"ד טשיבין. ענה גאב"ד טשיבין ברוב ענותנותו - זה בגלל שכל השנה הוא לא משתמש עם זה! (מ.ח.).

ובאורחות רבנו (פסח אות כ"א) **שהחזו"א והגר"י קניבסקי** זצ"ל נהגו להתחיל לבדוק הספרים שהיו משתמשים בהם בפסח כמה ימים לפני הפסח והיו בודקים כל דף ודף ועקב כך לא היו יכולים להניח הבדיקה הזאת לליל י"ד מחמת הזמן הרב שלוקח בדיקה כזו, ושאר הספרים היו מוכרים במכירת חמץ לנכרי.

ומנהג הגר"ח קניבסקי שליט"א (ספר אלא עמוד קנג אות יג) שעושה מחיצה בפני הספרים ומוכרם לנכרי, ואם נפלה המחיצה נועל את החדר. ❖

מגדלת: וכן כתב שם בחוט שני (עמ' ס"ד) שמתכל בהסתכלות רגילה ומחפש את הפירושים הנראים מיד לעין, ואם רואה שהמקום נקי הרי המקום בחזקת בדוק ויכול מיד לעבור לבדוק במקומות אחרים, משום שפירושים שאינם נראים לעין מיד אין צריך לבער, משום שאין לזה חשיבות פת ואין לחוש בזה שמה אינו מבטלו בלב שלם, וגם אין בזה חשש דשמה יבוא לאוכלו.

ומנהג הגר"ח קניבסקי שליט"א שבדק היטב בכל הבית בחורים ובסדקים ועל הקרקע בודק שלא היא כזית. ובכלים בודק שלא היא אפילו משהו, ופירורין ספק חמץ שנמצאו תוך ארון כלים זורק על הקרקע שאז בטל לזה. והינו דפירושים ממילא בטלי הוא רק ברצפה משום דנדרס ברגלים (ספר אלא עמוד קנג אות יג).

רבים מקילים: ובספר הל' חג בחג, מסיק שכיום רבים סומכים להקל כדעת רוב הפוסקים שעל פחות מכזית אין צריך בדיקה וביעור, ובצירוף זה שכיום מנקים היטב לפני הבדיקה וזה עצמו נחשב כבדיקה.

כמה חומרות: החזו"א מחמיר כמה דברים שבצירוף כל החומרות יחד לוקח המון זמן לעשות בדיקת חמץ: 1. שפירושים רק נפטרו מחיוב ביטול, אך עדין טעונים בדיקה וביעור. 2. פירושים שבתוך הספרים, גם טעונים בדיקה וביעור שעדיין ראוי למאכל. 3. ניקיון אינו תחליף לחיוב בדיקה, וגם במקומות שניקו צריך עדיין לבדוק.

3. ספרים בפסח לשיטת החזו"א

ידוע דעת החזו"א שיש חיוב בדיקת חמץ גם על ספרים שמשתמשים בהם יחד עם חמץ, וזה לשיטתו שיש חיוב בדיקה וביעור גם על פחות מכזית, וסובר שפירושים שבתוך הספרים לא חשיבי מאוסים, ויש לחוש שמה יבוא לאוכלם. וכן מבואר בספר **מעשה רב** (ס"ק ע"ח) בדיקת חמץ בחורין ובסדקין, ואפילו בספרים שמשתמש בהם בשעת סעודה, ונמשך זמן הבדיקה מאוד.

לשיטת החזו"א יש קושי לבדוק את כל הספרים בכל עמוד ועמוד, ולכן מומלץ שבמשך ימות השנה יזהר שלא להשתמש בעת הסעודה בספרים שיועד שיצטרך ללמוד או לעיין בהם בפסח, ושאר הספרים שאינם נצרכים לו לפסח יסגרו בארון או יעמיד בפניהם מחיצה וימכרם לנכרי. וכמבואר **במעשה רב להגר"א** (אות קע"ח) ו**בערוך השולחן** (סוף סימן תמ"ז) שיש להקפיד מפורים ואילך שלא יכנסו פירושים לתוך הספרים.

מאיך דעת הגר"צ אבא שאול זצ"ל (שו"ת אור לציון ח"א סי' ל"ב) שלא ראינו לרבותינו שנהגו לבדוק הספרים קודם פסח, וכיון שביטלו החמץ שוב לא חיישי לפירורין דלא חשיבי. וכ"כ בהגש"פ **חזו"ע** (הל' בדיקת חמץ הע' ד') דסמכין על הביטול ואין בודקין הספרים מפירורי חמץ. ❖

מנהג ישראל תורה

בדיקה בשיטת החזו"א

מלוקט בזאת כמה הלכות מהגר"נ קרליץ שליט"א (בספר חוט שני) איך לבצע את הבדיקה, לפי שיטת החזו"א שצריכים לחפש בבדיקת חמץ אפי' פירושים פחותים מכזית.

א. רצפה: כתב בסידור פסח כהלכתו (פ"ג הערה 39) ובאורחות רבנו (פסח אות ט') בשם החזו"א והסתייפלער זצ"ל שאין צריך לבדוק חריצי המרצפות. וכן כתב בחוט שני (עמוד ע"ח) לגבי אופן הבדיקה בקרקע הבית, שאין צריך להתכופף ממש על הארץ, אלא מתכופף במרחק שרואה את הנעשה שם, וסגי בהבטה אחת על שטח מסויים ואין צריך יותר, ואם יש חורים וסדקים צריך לבדוק שם, אבל בחריצים שבין המרצפות אין צריך לבדוק כיון שאין בהם חשש שמה יבוא לאוכלם, וגם אם יש שם פירושים ודאי הם מאוסים ומטונפים על ידי השטיפה עם חומרי ניקוי.

ב. חריצים במקרה: לענין חריצים במקרה שאין אפשרות להגיע אליהם, כותב שם (חוט שני עמ' פ"ז) שאין עליהם חובת ביעור דהוי כנפלה עליו מפולת, ורק בתנור שרוצה להשתמש בו בפסח יש בעיה גם בפירושים אלו משום שיש בעיה של בליעות.

ג. מחיצה: אם לא בדקו ארון מחמץ וכבר הניחו עליו נייר של פסח, מביא שם (בחוט שני פ"ב שעה"צ אות מ"ח) בשם החזו"א שגם אם יתכן שנשאר פירושים פחות מכזית אין צורך לבדוק, כי יש על הנייר תורת מחיצה ואין לחוש שמה יבוא לאוכלם. ❖

הערות מבני החבורה

מנהג החזו"א והגר"ח

כתב החזו"א (או"ח קט"ז ס"ק י"ג י"ח, וסימן קכ"ב ס"ק ח') וכן כתב הגר"ח קניבסקי שליט"א בספרו **שונה הלכות** (הלכות פסח סימן תלג דין יב), שחיוב בדיקה הוא אף על פירורין פחות מכזית שמה יבוא לאכלו, ולכן חייב לבדוק את הספרים משום חשש פירורין אף שאין בהם כזית. ופירורין שעבר עליהן הפסח אסורין. אבל פירורין בקרקע הבית בטלין (כדלקמן סימן תמ"ב דין ד') וכן הוא **בשער הציון** (אות לג ולקמן סימן תמ"ד סעיף ו') ועייל לעיל סימן תס דין ז', ולכן אם יש פירורין בסדקי הרצפה כל שאין חמץ כזית שלם אין חייב לבער.

וכן נוהג למעשה הגר"ח קניבסקי שליט"א (ספר אלא ד' אמות עמוד קנב), בודק היטב בכל הבית בחורים ובסדקים, ועל הקרקע בודק שלא היא כזית ובכלים שלא היא אפילו משהו, כי דברי החזו"א לגבי חיוב בדיקה, נאמרו רק לגבי פירורין שלא על הארץ. ופירושים ספק חמץ שנמצאו תתוך ארון כלים זורק אותן על הקרקע שאז בטל לה (עיין שונה הלכות תלג יב).

טעם הדבר: כתב בספר **בדיקת חמץ וביעורו** (עמוד קכא, מילואים סימן א', פרק ב סעיף א ב ובהערות שם) לבאר את הטעם שיש חיוב הביעור בפירושים קטנים דאע"פ שבטלים הם מאליהם ולכ"ע אין בהם איסור בל יראה מדאורייתא מכל מקום הרי זה כחמץ של הפקר הנמצא בביתו של אדם, שחייבוהו חכמים ביעור מחשש אכילה, ולמרות שאין אדם אוכל פירושים אין זה אלא שלא בשעת אכילה שאז אין לך מי שיטול פירושים קטנים ויברך עליהם לאכלם אבל הלא כשכבר עומד באמצע אכילתו מעשים בכל יום שתוך כדי אכילה אדם נוטל פירושים ואוכלם והריהם בכלל החשש.

וגם כשאינם במקום אכילה יש לחוש שבאמצע אכילתו יזדמן לו לקום ממקום האכילה להשתמש בשאר מקומות שבביתו וכשימצא שם פירושים יאכלם ועוד שאין לומר שפירושים שאינם על השולחן מאוסים הם ופטורים מביעור שאין המציאות כן כלל שפירושים קשים אין נמאסים כלל ועלול אדם להכניסם לפיו כשיושב על ידיהם וכל פירור קשה וניכר אפי' קטן מאוד עלול אדם להכניסו לפיו כשיושב על ידו.

לא מיעיא לדוגמא איזה שקד מרק קטן או גרגיר שלוח וכיוצא בזה, אלא גם הרבה פחות מזה ואפי' פירור קטן של לחם רגיל אם הוא קשה ונקי עלול אדם להכניסו לפה כשיושב על ידו וחייב ביעור ובדיקה, וממילא צריך לבדוק בכל המקומות החייבים בבדיקה אם אין איזה פירור ניכר ונקי.

המראי מקומות בגיליון זה מבוססים על הספרים: **בדיקת חמץ וביעורו** (עמוד קכא, מילואים סימן א', פרק ב סעיף א ב ובהערות שם), **שערי ימי הפסח** (שער ג' אות ו' עמוד מב), **פסקי תשובות** (סימן תלא סעיף ד'). ❖